

Rimsko pravo kao temelj ne slobode i povezanost instituta "kmetića" s okolicom Bihaća

Doc.dr.sc. Zlatko Đukić

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet u Osijeku

Email: zdjukic@ffos.hr

***Sažetak:** Pravo u ulozi zaštite robova opisano je u radu kroz povijesno pravne odnose robova i njihovih gospodara. Poznata su tri načina postanka ropstva: rođenjem, zbog duga i ratom (zarobljenici). Rad nastoji prikazati položaj robova od 2000. godine stare ere počevši od najstarijih Mezopotamskih zakonika od Bilalame, Hamurabija, preko zakonika XII ploča, Zakonika o izbacivanju (tereta) - Lex Rhodia de iactu, ulogom rimskog prava, pa do pojedinih srednjovjekovnih statuta istočnog Jadrana.*

Postoje pravni spomenici starog vijeka koji reguliraju položaj robova. Isto tako u odredbama srednjovjekovnih komunalnih statuta istočnog Jadrana navode se robovi. Kako se te dvije skupine pravnih vrela nalaze u središtu pozornosti u radu će se dati temeljni podaci i analiza pravnih spomenika toga razdoblja s temeljnim ciljem prikaza robova i njihova položaja u društvu i s osvrtom na njihov položaj na brodovima.

Trgovina robovima imala je za cilj povezivanje različitih tržišta radi prodaje i kupovine robova. U zaključku će se navesti najvažniji rezultati rada

***Ključne riječi:** pravo, robovi, pravda, sloboda*

UVOD

Tri su najčešća oblika nastanka ropstva. Patrijarhalna obitelj imala je veliki značaj, a istovremeno su u njoj nastajali najstariji oblici skrivenog ropstva. Gospodarom je u patrijarhalnoj obitelji uvijek smatran otac i muž, kojemu su svi članovi bili dužni da se pokoravaju. Otac i muž imao je prava rođenog robovlasnika nad svim članovima svoje obitelji (kućno ropstvo).

Drugi oblik nastanka robova bilo je ropstvo za dug. Tako je poznato da su trgovci davali zajmove obrtnicima. Ugovorom o zajmu, dužnik koji u roku ne plati dug postaje rob. Prema drugim dužničkim dokumentima, članovi dužnikove obitelji bili su u obvezi da odrađuju kamate za primljeni zajam – najčešće osobnim radom u kući zajmodavatelja. Uzimajući zajam zbog visokih kamata od 20 do 33 %, na žito su bile veće, a na novac manje kamate, ljudi su dolazili u ropstvo.

Najvažniji izvor ropstva bio je rat. Vladari su vodili stalne i uporne ratove sa čitavim nizom okolnih plemena i naroda. Svi ti ratovi imali su izraženi pljačkaški karakter, dok je glavni cilj ratova stjecanje zarobljenika.

Ratni zarobljenici postajali su robovi koji su korišteni u gospodarskom životu neke države. Zakonodavac je vodio računa da zaštiti interese robovlasnika.

Porast robovlasništva, ali i razvoj obrta i trgovine doprinijeli su postanku najstarijih gradova koji su bili gospodarski, administrativni i kulturni centri zemlje. Najveći gradovi nastali su uglavnom na raskrižjima trgovačkih putova.

Robovi u Bilalaminom zakoniku

U Bilalaminom zakoniku gotovo jedna četvrtina odredbi regulira položaj robova. U odredbi broj 15. zabranjuje se državnim službenicima uzimati od robova na ime založenog dobra srebro, žito, vino i sezamovo ulje.¹

Sljedeća odredba broj 16. pojašnjava prethodnu odredbu, jer zabranjuje davanje zaloga osobi ograničenih prava ili robu.² U 22. odredbi opisan je slučaj kada čovjek bespravno

---

¹ M. Višić, *Zakonici drevne Mesopotamije*, 1989., Bilalamin zakonik, str. 101, Odredba 15. Tamkarrum i sabitum od roba ili robinje, na ime založenog dobra, ne mogu uzeti srebra, žita, vina (ili) sezamova ulja.

² M. Višić, *Isto*, str. 101, Odredba 16. Zalog se ne može dati subaštniku ili robu.

uzme robinju drugog čovjeka, iako nema pravnog potraživanja, tada je obvezan nadoknaditi punu naknadu vlasniku za robinju.³

Odredbom 23. regulira se slučaj protupravnog oduzimanja roba zbog navodnog pravnog potraživanja, pa dođe do smrti roba, tada vlasnik ima pravo na naknadu u iznosu od dva roba. Ovom odredbom zakonodavac je štitio vlasnike robova i unaprijed odvratio one koji su planirali oduzimati robove koji su bili u vlasništvu drugih osoba.⁴

29. odredba regulira nasilno odvođenje ljudi u ropstvo ili dulje zadržavanje u tuđoj zemlji i za to vrijeme drugi čovjek uzme njegovu ženu i ona mu rodi dijete. Tada po povratku iz ropstva, žena je dužna vratiti se prvom mužu.⁵

Prema 30. odredbi rob, koji pobjegne iz svog mjesta i od svog gospodara, a u međuvremenu drugi čovjek uzme njegovu ženu, u slučaju da se vrati gubi pravo tražiti da mu se žena vrati. Navedena odredba je utjecala i vezala robove obiteljskim vezama, jer u protivnom rob bi redovito ostajao bez svoje supruge.⁶

U kazneno pravo, ulazi odredba 31. koja regulira protupravne spolne odnose između robinje i drugog čovjeka, tada robinja ostaje u vlasništvu svoga vlasnika, a počinitelj djela dužan je platiti novčanu kaznu.⁷

Odredba 33. propisuje usvajanje djeteta robinje. Tu se radi o slučaju kada robinja svoje dijete da potajno drugoj ženi. Tada u slučaju da robovlasnik to primijeti kada dijete poraste može ga uzeti natrag.⁸

U 34. odredbi opisan je slučaj kada robinja sa dvora povjeri na odgoj svoga sina ili kćer osobi srednjega društvenog sloja. Dvoru je tada dozvoljeno uzeti djecu natrag.⁹

---

³ M. Višić, Isto, str. 102, Odredba 22. Ako čovjek nema pravnog potraživanja prema (nekom) čovjeku, pa mu (kao jamca) uzme robinju, vlasnik da pod zakletvom izjavi: "Ti nemaš (pravnog) potraživanja prema meni", da mu plati u srebru na ime pune naknade za robinju.

⁴ M. Višić, Isto, str. 102, Odredba 23. Ako čovjek nema pravnog potraživanja prema (nekom) čovjeku, pa mu (kao jamca) uzme robinju, drži je u svojoj kući i bude uzrokom njene smrti, vlasniku robinje da na ime naknade da dvije robinje.

⁵ M. Višić, Isto, str. 102, Odredba 29. Ako čovjek zahvaćen nekim pljačkaškim pohodom ili najezdom dospije u ropstvo (ili) bude nasilno odveden i duže zadržan u tuđoj zemlji (i ako) drugi čovjek uzme njegovu ženu i ona mu rodi dijete – kad se vrati, da mu se žena vrati.

⁶ M. Višić, Isto, str. 102, Odredba 30. Ako čovjek zamrzi svoje mjesto i svoga gospodara, pa pobjegne (a) drugi čovjek uzme njegovu ženu – ukoliko se vrati nema pravo tražiti da mu se žena vrati.

⁷ M. Višić, Isto, str. 102, Odredba 31. Ako čovjek uzme djevičanstvo robinji drugoga čovjeka, da plati trećinu mine srebra; robinja ostaje u svojini svoga vlasnika.

⁸ M. Višić, Isto, str. 102, Odredba 33. Ako robinja svoje dijete da krišom kćeri drugoga čovjeka, pa to uoči gospodar djeteta kad bude starije, može ga uzeti i vratiti natrag.

35. odredba vezana je uz prethodnu, jer se u njoj sankcionira posvojitelj, koji je dužan platiti dvoru novčanu naknadu. Time se je preventivno djelovalo na eventualne posvojitelje da ne uzimaju tuđu djecu na odgoj.¹⁰

Odredbom broj 49. regulira se pronalazak otegotog roba ili robinje kod drugog čovjeka. Tada vrijedi načelo istoga, tj. roba za roba, robinju za robinju.¹¹

50. odredbom regulira se uhićenje odbjeglog roba sa dvora ili koji pripada osobi srednjeg staleža, tada osoba koja ga ne vrati, odnosno zadrži u svojoj kući, može biti tužena za krađu i nakon proteka roka od 7 dana.¹²

U 51. odredbi opisuje se obilježavanje robova biljezima radi kategorizacije, koji pripadaju gradu Ešnuni, a kojega ne mogu napustiti bez vlasnikova dopuštenja. Upravo su biljezima onemogućavali robove u slobodnom kretanju po gradu ili napuštanju grada.¹³

52. odredba regulira obilježene robove ili robinje biljezima, koji napuštaju grad pod nadzorom njihova vlasnika. Takvom mjerom su se osiguravali vlasnici robova od njihova bijega ili lakšeg pronalaska.¹⁴

U posljednjoj odredbi, koja regulira ropstvo pod brojem 55. opisan je slučaj ozljeđivanja i usmrćenja roba od strane vola. Tada vlasnik vola nadoknađuje štetu vlasniku roba u novčanom iznosu.¹⁵

---

⁹ M. Višić, Isto, str. 102, Odredba 34. Ako dvorska robinja svoga sina ili kćerku da muškenumu da ga odgoji, dvor ih može uzeti od onoga kome ih je dala.

¹⁰ M. Višić, Isto, str. 102, Odredba 35. Posvojitelj djeteta dvorske robinje neka dvoru da odgovarajuću naknadu.

¹¹ M. Višić, Isto, str. 103, Odredba 49. Ako se kod čovjeka nađe oteti rob ili oteta robinja, da vrati roba za roba, robinju za robinju.

¹² M. Višić, Isto, str. 103, Odredba 50. Ako upravitelj, nadzornik rijeka (ili) ne (ki) drugi službenik uhvati, iz dvora ili od muškenuma odbjeglog roba, odbjegli robinju, odbjegli goveće, odbjegli magare i ne vrati ga (upravi) Ešnune, već ih zadrži u svojoj kući, dvor ga može tužiti za krađu i nakon sedam dana.

¹³ M. Višić, Isto, str. 103, Odredba 51. Rob ili robinja grada Ešnune obilježeni sa (kao) kannum, maškanum ili abbuttum, ne mogu napustiti Ešnunu bez vlasnikova dopuštenja.

¹⁴ M. Višić, Isto, str. 104, Odredba 52. Rob ili robinja koja prođe kroz kapije Ešnune pod nadzorom (stranog) poslanstva, da se obilježi sa kannun, maškanum ili abbuttum i ostavi pod nadzorom njihova vlasnika.

¹⁵ M. Višić, Isto, str. 104, Odredba 55. Ako ubode roba i usmrti ga, dat će petnaest šekela srebra.

Robovi u Hamurabijevom zakoniku

Hamurabijev zakonik u jednoj desetini svojih odredbi navodi robove. Tako već u odredbi 7. navodi se slučaj kada čovjek od nečijeg sina ili roba bez svjedoka i ugovora, kupi srebro, zlato ili roba te domaću životinju, drži se lopovom i kažnjava se smrtnom kaznom. Navedenom odredbom zakonodavac je sprječavao nezakonitu trgovinu od osoba koje su lakovjerne ili u podređenom položaju.¹⁶

15. odredbom kažnjavala se osoba smrtnom kaznom koja pomogne robu ili robinji da pobjegne iz grada. Najstroža kazna odvrćala je pojedince da pomažu robovima pri bijegu.¹⁷

Sljedeća odredba pod brojem 16. kažnjavala je osobu smrtnom kaznom koja je u svojoj kući pružala utočište robu ili robinji. Na taj način kažnjavali su se pojedinci, koji su unatoč visokoj kazni odlučili reskirati.¹⁸

Poticaj na uhićenje robova regulirala je 17. odredba po kojoj je osoba, koja vrati roba njegovom vlasniku imala pravo od njega na novčanu naknadu. Time se je postizala pravna nesigurnost za robove, koji su napustili svoje vlasnike.¹⁹

18. odredba regulirala je slučaj kada rob ne želi reći tko mu je vlasnik, tada se rob vraća na dvor i istražuje njegova prošlost. Očito je da je u prošlosti postojalo i takvih situacija koje je zakonodavac predvidio.²⁰

U 19. odredbi zadržavanje roba u vlastitoj kući od strane onoga kome ne pripada, kažnjavalo se smrtnom presudom. Ako bi se rob s vremenom pronašao u nezakonitom posjedu neke osobe, tada takva osoba ne bi dobila drugu šansu da ponovi isto.²¹

---

¹⁶ M. Višić, Zakonici drevne Mesopotamije, 1989., Hamurabijev zakonik, str. 106, Odredba 7. Ako čovjek od sina nekog čovjeka, ili od njegova roba, bez svjedoka i ugovora, kupi ili uzme na čuvanje srebro, ili zlato, ili roba, ili robinju, ili goveče, ili ovcu, ili magarca, ili nešto drugo, smatra se lopovom i da se ubije.

¹⁷ M. Višić, Isto, str. 106, Odredba 15. Ako čovjek pomogne da dvorski rob ili robinja, ili rob muškenuma pobjegne na gradsku kapiju, da se ubije.

¹⁸ M. Višić, Isto, str. 107, Odredba 16. Ako čovjek u svojoj kući pruži utočište odbjeglom dvorskom robu ili robinji, ili robu muškenuma, ili robinji muškenuma, pa ih na poziv vlasti ne izvede, domaćin da se ubije.

¹⁹ M. Višić, Isto, str. 107, Odredba 17. Ako čovjek odbjelog roba ili robinju uhvati na otvorenom i vrati ga njegovu gospodaru, gospodar roba da mu plati dva šekela srebra.

²⁰ M. Višić, Isto, str. 107, Odredba 18. Ako takav rob ne imenuje svoga gospodara, mora ga odvesti u dvor da se ispita njegova prošlost i zatim da se vrati svome gospodaru.

²¹ M. Višić, Isto, str. 107, Odredba 19. Ako toga roba zadrži u svojoj kući (pa) se kasnije rob nađe u njegovu posjedu, taj čovjek da se ubije.

Prema 20. odredbi onaj kome pobjegne rob kojega je prethodno uhitio, neće se kazniti pod uvjetom prisege Bogom pred vlasnikom, čime se oslobađa svake krivice. Da takav institut oprosta nije postojao, vjerojatno da se nitko ne bi upuštao u uhićenje odbjeglog roba, jer bi time riskirao vlastiti život u slučaju da mu kasnije pobjegne.²²

U odredbi 32. regulira se slučaj zarobljavanja vojnika i njegov otkup iz ropstva od strane trgovca, ili od strane vlastitih sredstava, ili od strane hrama i na kraju, ako nije dovoljno dvor ga otkupljuje. Glavni razlog tome je da se njegove nekretnine ne mogu ustupiti pri otkupu.²³

Odredbom 116. regulira se smrt uhićenika koji je zbog duga premlaćen ili zlostavljan. Odredba pravi razliku za uhićenika s obzirom na to da li je on bio sin slobodna čovjeka ili rob. U prvom slučaju je smrtna kazna za vlastitog sina onoga, koji je protupravno zlostavljao uhićenika, dok je u drugom slučaju zlostavljač plaćao novčanu kaznu i ostao bez svega što je pozajmio.²⁴

U 117. odredbi propisuje se slučaj kada zbog duga ili jamstva, čovjek u ropSKU službu da svoju suprugu ili djecu. Tada odredba propisuje da takvo ropstvo može trajati najduže 3 godine, jer 4 godine postaju slobodni. Ovom odredbom zaštićuju se osobe, koje su zbog duga došle u ropstvo, da ne bi ostali neograničeno robovi.²⁵

118. odredba regulira slučaj kada rob ili robinja zbog jamstva dospiju u ropSKU službu. Tada trgovac ima pravo njihove prodaje bez mogućnosti njihova vlasnika da ih zatraži natrag. Time je zakonodavac htio spriječiti vlasnike robova da ih olako daju u jamstvo, jer nisu imali pravnu zaštitu da ih isključivo mogu vratiti.²⁶

---

²² M. Višić, Isto, str. 107, Odredba 20. Ako rob pobjegne onome tko ga je uhvatio, taj čovjek da se gospodaru roba zakune Bogom i potom je slobodan (od krivice).

²³ M. Višić, Isto, str. 108, Odredba 32. Ako neki trgovac, bilo teškog oružanika bilo lakog oružanika zarobljenog u vrijeme (neuspjele) kraljeve vojne, otkupi i pomogne mu da se vrati u svoje mjesto, ako u svojoj kući nema dovoljno da se otkupi, neka se otkupi imanjem (hrama) mjesnog Boga, ako hram mjesnoga Boga nema dovoljno imovine za njegov otkup, da ga dvor otkupi, jer se njegovo polje, voćnjak i kuća ne mogu ustupiti za njegov otkup.

²⁴ M. Višić, Isto, str. 112, Odredba 116. Ako jamac (uhapšenik) u kući hapsitelja umre od batina ili zlostavljanja, neka vlasnik uhapšenika to dokaže protiv trgovca, i ako je (pokojnik) bio sin (slobodna) čovjeka, da se ubije hapsiteljev sin; ako je bio rob (slobodna) čovjeka, da plati trećinu mine srebra i gubi sve što je pozajmio.

²⁵ M. Višić, Isto, str. 113, Odredba 117. Ako čovjeku prisprije dug, ili je vezan jamstvom, pa u ropSKU službu da svoju ženu, svoga sina ili kćer, tri će godine raditi u kući njihova kupca, ili njihova vjerovnika (zadužnika) a četvrte steći slobodu.

²⁶ M. Višić, Isto, str. 113, Odredba 118. Ako rob ili robinja na osnovu jamstva budu dani u ropSKU službu, pa trgovac zatraži, može ih prodati bez mogućnosti potraživanja da ih vrati (vlasniku).

Prema 119. odredbi osoba, koja zbog duga preda u ropstvo svoju robinju, koja mu je rodila djecu, ima pravo uz uvjete vraćanja novca trgovcu, otkupiti svoju robinju. Takvu mogućnost zakonodavac je predvidio zbog spajanja obitelji, odnosno djece koja su ostala bez svoje majke.²⁷

133. odredba regulira slučaj kada čovjek bude odveden u ropstvo, a u njegovoj kući ima dovoljno sredstava za život. Tada njegova supruga ne smije napustiti kuću i mora voditi računa o svome ponašanju, odnosno ne smije za to vrijeme ulaziti u kuću drugoga čovjeka.²⁸

Odredbom 134. dozvoljava se supruzi kojoj je muž odveden u ropstvo da napusti kuću u kojoj nema dovoljno sredstava za život i ode u kuću kod drugoga. Tada za suprugu nema nikakvih sankcija.²⁹

U odredbi 135. propisano je da čovjek, koji je odveden u ropstvo, a u njegovoj kući nema dovoljno sredstava za život, a njegova supruga prije njegova povratka ode u kuću drugog i rodi s njim djecu. Tada po povratku muža u svoje rodno mjesto, supruga se mora vratiti njemu, dok djeca ostaju svome ocu.³⁰

175. odredba regulira situaciju kada se iz mješovitog braka slobodne žene i roba rode djeca. Tada vlasnik roba ne može zahtijevati da ta djeca budu robovi. Time je zakonodavac štitio djecu od ropstva.³¹

U 176. odredbi uređuje mješoviti brak između roba i slobodne žene koja s mirazom iz kuće svog oca uđe u kuću dvorskog roba. Odredba dalje navodi da sagrade kuću i steknu imanje, a kasnije suprug umre. Tada supruga ima pravo na svoj miraz, a sva imovina koja je stečena u braku, podijeliti će se na dva dijela, jedan pripada vlasniku roba, a drugi dio dobiva

---

²⁷ M. Višić, Isto, str. 113, Odredba 119. Ako čovjeku prisprije dug, pa on u ropsku službu da robinju koja mu je rodila djecu, vlasnik robinje može vratiti novac koji je trgovac pozajmio i (tako) otkupiti robinju.

²⁸ M. Višić, Isto, str. 114, Odredba 133. Ako čovjek odveden kao (ratni) zarobljenik, a u njegovoj kući ima dovoljno za život, njegova žena ne smije napustiti svoju kuću, i mora voditi računa o svojoj ličnosti (tijelu) ne ulaženjem u kuću drugog (čovjeka).

²⁹ M. Višić, Isto, str. 114, Odredba 134. Ako je čovjek odveden kao (ratni) zarobljenik, a u njegovoj kući nema dovoljno za život, njegova žena može otići u kuću drugoga, na tu ženu ne pada nikakva krivnja.

³⁰ M. Višić, Isto, str. 114, Odredba 135. Ako je čovjek odveden kao (ratni) zarobljenik, i u njegovoj kući nema dovoljno za život, pa njegova žena prije njegovog povratka ode u kuću drugog izrodi mu djecu, (i) kasnije se njezin muž vrati u svoje rodno mjesto, žena da se vrati prvome mužu, a djeca ostaju ocu.

³¹ M. Višić, Isto, str. 117, Odredba 175. Ako dvorski rob ili rob muškenuma uzme kćer (slobodna) čovjeka i ona izrodi djecu, vlasnik roba ne može tražiti da mu djeca kćeri (slobodna) čovjeka budu robovi.

supruga za svoju djecu.³² Odredba 176.a. uređuje podjelu imovine iz mješovitog braka slobodne žene i roba, za slučaj kada supruga ne donese miraz. Tada se imovina dijeli na isti način, tj. na dva dijela. Jedan dio dobiva vlasnik roba, a drugi dio supruga za svoju djecu.³³

Prema 199. odredbi propisano je da onaj tko izbije oko robu ili mu slomi kost, a rob je u vlasništvu slobodna čovjeka, mora platiti iznos u visini pola vrijednosti roba. Time je zakonodavac nastojao preventivno djelovati u ozljeđivanju robova.³⁴

Odredbom 205. regulirana je situacija kada rob slobodna čovjeka udari po licu drugog čovjeka. Tada je propisana kazna za roba odsijecanjem uha. Takvom strogom kaznom se je htjelo zaštititi slobodne ljude od napada roba.³⁵

213. odredbom štitila se trudna robinja koja zbog udarca pobaci i izgubi dijete. Dalje odredba navodi da je napadač dužan platiti novčanu kaznu.³⁶

Prema 214. odredbi u slučaju da robinja umre od posljedice udarca, napadač plaća novčanu kaznu. Ova odredba se nastavlja na prethodnu i štitila je robinju od tjelesnih napada.³⁷

U 217. odredbi regulirano je liječenje robova, gdje je vidljivo iz prethodne odredbe, da je liječnik operacijom spasio život robu ili njegovo oko. Tada vlasnik roba ima obvezu plaćanja liječniku za obavljeno liječenje.³⁸

---

³² M. Višić, Isto, str. 117, Odredba 176. Ako, međutim, dvorski rob ili rob muškenuma uzme kćer (slobodna čovjeka i kad je oženi i ona s mirazom iz kuće svoga oca ude u kuću dvorskog roba ili muškenuma, u zajednici podignu kuću i steknu imanje, pa kasnije dvorski rob ili muškenum umre, kći (slobodna) čovjeka uzet će svoj miraz; sve što su njezin muž i ona stekli u zajednici razdijelit će na dva dijela, pa jednu polovicu dobiva vlasnik roba, drugu polovicu kći (slobodna) čovjeka za svoju djecu.

³³ M. Višić, Isto, str. 117, Odredba 176.a. Ako kći (slobodna) čovjeka nema miraza, sve što su njezin muž i ona stekli u zajednici razdijelit će se na dva dijela, pa jednu polovicu dobija vlasnik roba, drugu polovicu kći (slobodna) čovjeka za svoju djecu.

³⁴ M. Višić, Isto, str. 119, Odredba 199. Ako izbije oko robu (slobodna) čovjeka ili slomi kost robu (slobodna) čovjeka, platit će pola njegove vrijednosti.

³⁵ M. Višić, Isto, str. 119, Odredba 205. Ako rob (slobodna) čovjeka udari po licu (slobodnog) čovjeka, da mu se odsiječe uho.

³⁶ M. Višić, Isto, str. 120, Odredba 213. Ako udari robinju slobodna čovjeka i ona uslijed udarca izbaci plod, platit će dva šekela srebra.

³⁷ M. Višić, Isto, str. 120, Odredba 214. Ako ta robinja umre, platit će trećinu mine srebra.

³⁸ M. Višić, Isto, str. 120, Odredba 217. Ako je bio rob (slobodna) čovjeka (šum-ma ardu a-we-lim) vlasnik roba dat će liječniku dva šekela srebra.

U odredbi 223. regulirano je liječenje roba slobodna čovjeka, kojega liječnik izliječi od prijeloma kosti ili ozlijede tetive, a što je vidljivo iz prethodne odredbe. Tada vlasnik roba plaća liječniku za obavljeno liječenje.³⁹

Prema 226. odredbi ako čovjek zadužen za žig ukloni znak neotuđivosti sa roba bez pristanka vlasnika, kaznit će se tjelesnom kaznom. Navedena odredba bila je prilično stroga kako bi se unaprijed odvratilo one koji su pomišljali na takve radnje.⁴⁰

227. odredba nastavlja se na prethodnu i regulira slučaj ako netko prijevarom navede čovjeka zaduženog za žig da ukloni znak neotuđivosti roba. Tada prevaranta očekuje najteža kazna, a čovjeka zaduženog za žig, koji nije znao za protupravnu radnju, da se pod uvjetom prisege oslobodi.⁴¹

Odredbom 231. regulira se smrt roba koji je nastradao zbog lošeg građenja kuće svojeg vlasnika, a što je vidljivo iz prethodne odredbe. Tada vlasnik kuće na ime štete ima pravo na drugog roba.⁴²

U odredbi 252. opisano je stradanje roba slobodna čovjeka od strane domaće životinje, a što je vidljivo iz prethodne odredbe. Tada vlasnik roba ima pravo na novčanu naknadu od strane vlasnika domaće životinje, koja je prouzročila štetu.⁴³

278. odredba opisuje slučaj kupovine roba koji unutar 30 dana oboli. Tada kupac vraća prodavaču robu, a prodavač mu je dužan vratiti sav novac koji je primio. Navedenom odredbom zaštitilo se kupce robova.⁴⁴

Isto tako u odredbi 279. regulira se slučaj kada nakon kupovine roba, kupcu naknadno stigne potraživanje prema robovima. Tada za potraživanje odgovara prodavač koji je za navedeno znao ili trebao znati, zbog čega se kupac oslobađa svake odgovornosti.⁴⁵

---

³⁹ M. Višić, Isto, str. 120, Odredba 223. Ako je bio rob (slobodna) čovjeka, vlasnik roba dat će liječniku tri šekela srebra.

⁴⁰ M. Višić, Isto, str. 120, Odredba 226. Ako utiskivač žiga, bez pristanka (znanja) vlasnika roba sa roba odstrani znak neotuđivosti roba, tom utiskivaču žiga da se odsiječe ruka.

⁴¹ M. Višić, Isto, str. 120, Odredba 227. Ako čovjek prevari utiskivača žiga i on sa roba odstrani znak neotuđivosti roba, taj čovjek da se kazni smrću i zatrpa u svojem dvorištu; utiskivač žiga da se zakune: "Nisam odstranio znak sa znanjem", i potom je slobodan.

⁴² M. Višić, Isto, str. 121, Odredba 231. Ako je izazvao smrt roba vlasnika kuće, vlasniku kuće dat će roba za roba.

⁴³ M. Višić, Isto, str. 122, Odredba 252. Ako ubije roba slobodna čovjeka, dat će trećinu mine srebra.

⁴⁴ M. Višić, Isto, str. 123, Odredba 278. Ako čovjek kupi roba ili robinju, i ne prođe ni pun mjesec a snađe ih padavica, vratit će ih prodavaču, a kupac će dobiti novac koji je dao.

⁴⁵ M. Višić, Isto, str. 123, Odredba 279. Ako čovjek kupi roba ili robinju, pa mu potom stigne potraživanje (za njih) za potraživanje odgovara prodavač.

280. određuje kupovinu roba u stranoj zemlji, a po povratku kući utvrdi se da je to nečiji rob. Tada ako je rob domorodac, njegovo oslobađanje biti će potpuno besplatno.⁴⁶

Prema 281. odredbi za robove koji su rođeni u drugoj zemlji, kupac će pred prisegom navesti koliko je novca dao za robove. Tada će vlasnik roba nadoknaditi trgovcu onaj iznos koji je on platio, a sebi uzeti roba.⁴⁷

Vjerodostojnost nad vlasništvom roba regulira 282. odredba po kojoj rob osporava pripadnost svome vlasniku. Tada vlasnik ima obvezu dokazivanja da je to upravo njegov rob. Ukoliko se pokaže istinit iskaz vlasnika roba, tada robu slijedi tjelesna kazna.⁴⁸

Robovi prema Bibliji i Zakoniku XII ploča

Tako se u Bibliji u knjizi Izlaska u odredbi 21.16 regulira najstroža kazna za onoga koji otme, proda ili zadrži čovjeka za sebe. Time se je nastojalo unaprijed odvratiti od takvog kaznenog djela onih koji su bili tome skloni.⁴⁹

U odredbi 21.20. uređuje se ozljeđivanje roba ili ropkinje, tvrdim predmetom, pa nakon toga umre. Odredba dalje navodi da takva osoba mora snositi posljedice osvete.⁵⁰

Odredbom 21.21. ublažavala se prethodna odredba na način ukoliko ozlijeđeni rob preživi dan ili dva, rob postaje vlasništvo onoga, koji ga je ozlijedio. Zbog navedenoga ne treba snositi posljedice osvete.⁵¹

Prema odredbi 21.32. uređuje se ubod roba ili ropkinje od strane domaće životinje. U takvom slučaju vlasnik životinje je dužan nadoknaditi štetu vlasniku robova u novčanom obliku. Kazna za domaću životinju bila je tjelesna, odnosno kamenovanje.⁵²

---

⁴⁶ M. Višić, Isto, str. 123, Odredba 280. Ako čovjek u stranoj zemlji kupi roba (ili) robinju od nekog drugog čovjeka i, kad stigne kući, vlasnik roba ili robinje utvrdi da je to njegov rob ili robinja, ako su rob ili robinja domoroci, njihovo oslobodenje izvršit će se bez novca (plaćanja).

⁴⁷ M. Višić, Isto, str. 123, Odredba 281. Ako su rođeni u drugoj zemlji, kupac će pred Bogom iznijeti količinu novca koju je platio, pa će vlasnik roba ili robinje dati trgovcu novac koji je platio i dobiti natrag svoga roba ili robinju.

⁴⁸ M. Višić, Isto, str. 123, Odredba 282. Ako rob svojem gospodaru kaže: "Ti nisi moj gospodar", njegov gospodar treba da dokaže da je to njegov rob i da mu odsiječe uho.

⁴⁹ Biblija, str. 59, Odredba Izlazak 21.16. Tko otme čovjeka, bilo da ga proda ili da ga za sebe zadrži, da se ubije.

⁵⁰ Biblija, str. 59, Odredba Izlazak 21.20. Ako tko udari batinom svoga roba ili svoju ropkinju te umru pod njegovom šakom, mora snositi osvetu.

⁵¹ Biblija, str. 59, Odredba Izlazak 21.21. Ali ako rob preživi dan-dva, neka se osveta ne provodi, jer je rob njegovo vlasništvo.

21.5. odredba opisuje izjavu roba svome vlasniku i svojoj ženi i djeci. Dalje se navodi pod brojem 21.6. gdje ga vlasnik dovodi Bogu i u blizini vrata šilom mu probuši uho, kako bi mogao ostati trajno u službi.⁵³

Zakonik XII ploča na VII. ploči i odredbi 2. opisuje kazneno djelo krađe, te razlikuje lopova na način između slobodnog čovjeka i roba. Ukoliko se uhvati slobodnog čovjeka u krađi, tjelesno ga se kažnjava i predaje vlasniku koji je pokraden. Ako je rob počinio krađu, tada se baca sa stijene.⁵⁴

U odredbi 13. regulirana je tjelesna povreda koju je pretrpio rob ili domaća životinja. Tada ta osoba ima obvezu da nadoknadi štetu.⁵⁵

Po Zakoniku XII ploča za ubojstvo roba plaćala se upola manja kazna, nego za ubojstvo slobodnog čovjeka.

Robovi u Zakoniku o izbacivanju (tereta) - Lex Rhodia de iactu

U starom je vijeku najpogubnije po zdravlje pomoraca i robova bilo na prvom mjestu održavanje higijene na brodu. Tako su veslači na brodovima, koji su bili najčešće kažnjenici i robovi, bili prikovani uz vesla gotovo 24 sata, najčešće sve do kraja života. Što je navedeno značilo za širenje zaraznih bolesti, ne treba posebno isticati. Nedostatak vode na brodovima, ali i neadekvatna prehrana, također su pogodovali brzom napredovanju zaraznih bolesti. Isto tako, neadekvatan i skučen prostor za posadu broda, malo svježeg zraka i nedovoljno osvjetljenje unutrašnjosti brodova bili su elementi koji su bitno utjecali na zdravlje robova na brodovima.

U Zakoniku o izbacivanju (tereta) u odredbi dig. 14.2.2.2. regulira se plovidba broda kojega zahvaća oluja. Iz nužde radi spašavanja broda od potonuća izbacuje se višak stvari sa broda. Odredba dalje navodi da se na brodu nalaze putnici, robovi i slobodni ljudi. Odredba propisuje da nastalu štetu nadoknađuju svi koji su imali koristi od spašavanja broda.⁵⁶

---

⁵² Biblija, str. 59, Odredba Izlazak 21.32. Ako ubode roba ili ropkinju, neka vlasnik isplati njihovu gospodaru trideset srebrnih šekela, a goveče neka se kamenuje.

⁵³ Biblija, str. 59, Odredba Izlazak 21.5 i 6. Ako rob otvoreno izjavi: "Volim svoga gospodara, svoju ženu i svoju djecu, neću da budem slobodan; 6) neka ga onda njegov gospodar dovede k Bogu. Kad ga dovede k vratima ili do vratku, neka mu gospodar šilom probuši uho i neka mu trajno ostane u službi.

⁵⁴ M. Višić, Isto, str. 127, Zakonik XII ploča, Ploča VII. Odredba 2. Ako se slobodan čovjek zateče (u krađi) da se bičevan preda kome je pričinjena krađa, ako je rob da se bičevan baci sa stijene.

⁵⁵ M. Višić, Isto, str. 131, Zakonik XII ploča, Ploča VII. Odredba 13. Ako netko nekome nanese tjelesnu povredu ili pričinu štetu tuđem robu ili četveronožnom živinčetu, da naknadi štetu.

⁵⁶ Mommsen, Theodor - Krüger, Paul, Corpus Iuris Civilis, Hildesheim, 1988. Dig. 14.2.2.2. Kada su u isti brod različite vrste robe skupili mnogi trgovci i potom mnogi putnici, robovi i slobodni su u

Odredba dig. 14.2.2.5. regulira smrt robova na moru na način da ih se izjednačava sa ostalima na brodu, koji su preminuli ili se bacili u more.⁵⁷ Što znači da su robovi odnosno njihovi vlasnici imali pravo na nadoknadu štete u slučaju ozljeda ili smrti na brodu.

Robovi u Rimskom pravu

Robovi u Rimu su bili brojna skupina ljudi, nisu se ubrajali u subjekte prava, držani su kao stvari. Vlasnik roba je imao puna prava nad životom i smrti roba. U rimskom pravu smatralo se da cjelovitu pravnu sposobnost u načelu ima slobodan čovjek, koji je morao biti rimski građanin i čelnik svoje obitelji.⁵⁸

Značajna za Rim je bila pretpostavka po kojoj rimski građanin trenutkom postanka robom, umire u času zarobljavanja, a sve iz razloga da bi bila valjana oporuka koju je ostavio iza sebe. Osnovna podjela ljudi u rimskom pravu bila je na slobodne i robove. Robovi u Rimu najčešće su radili poslove u poljoprivredi, obrtničkim radionicama, na brodovima, izgradnji infrastrukture i drugim težim poslovima.

Načini postanka ropstva u Rimu su zarobljavanje neprijatelja i rođenje od majke ropkinje. Do prestanka ropstva dolazilo je pravnim aktom, tj. manumisijom kojom vlasnik svome robu poklanja slobodu.⁵⁹

Poznata su tri oblika manumisije:

1. *manumissio vindicta* – kada bi građanin dovedenog roba dotakao štapićem i rekao da je slobodan.
2. *manumissio censu* – kada se rob po naredjenju vlasnika upisao u popis građana za vrijeme obavljanja cenzusa.
3. *manumissio testamento* – radi se o oporučnom oslobađanju roba.

---

njemu plovili, budući da lasn je nastala opasna oluja iz nužde je bilo došlo do izbacivanja robe, onda se ispituje ovo: treba li da svi odgovaraju za izbacivanje, i da su neki ukrcali takvu robu kakvom se brod ne tovari, kao što su dragulji i biseri? I koji udio treba osigurati? I treba li se također odrediti po slobodnim osobama? I po kojem se sudskom postupku ova stvar može riješiti? Činilo se ispravnim da svi za koje je bilo korisno da dođe do izbacivanja trebaju snositi trošak, jer taj namet sačuvane stvari moraju platiti. Stoga je i vlasnik broda razmjerno obvezan. Sav novac od izbacivanja tereta po vrijednosti stvari treba biti podijeljen. Ne može doći ni do kakve procjene slobodnih osoba. Po ugovoru će vlasnici izgubljenih stvari voditi proces s brodarom tj. sa zapovjednikom. Isto tako se raspravlja treba li procjenjivati svačiju odjeću i prstenje, i uzima li se u obzir sve osim onoga što je ukrcano radi trošenja, u što bi se ubrajale zalihe hrane, to više što, ako i kad bi ponestale u plovidbi, što bi tko imao i dao za zajedničku uporabu.

⁵⁷ Mommsen, Theodor - Krüger, Paul, Isto, dig. 14.2.2.5. Robove koji su umrli na moru ne treba vrednovati više nego ako bi neki bolesnici u brodu preminuli ili se neki bacili u more.

⁵⁸ A. Romac, Rimsko pravo, 1989, str. 76.

⁵⁹ A. Romac, Isto, str. 80.

Srednjovjekovni statuti istočnog Jadrana

Poljički statut

Robovi ili „kmetići“ prema poljičkom statutu odredbe 58. opisani su kao zavisni seljaci bez zemlje na tuđem selištu (posjedu).

Zahvaljujući Ugričićima koji su u Poljica došli iz okolice Bihaća, kao i Šubićima koji su Bosnu tijesno povezali s Poljicama. Kako bi se domogli moći, moćnici su nastojali osigurati svoju moć uz podršku onih ispod njih (potčinjenih), a zauzvrat su im nudili zaštitu (mundium).⁶⁰ Pojam bosanskog „vlašćaka“ definira se kao potčinjeni (zavisni) seljak.⁶¹ Iz čega je razvidno da poljički „kmetić“ ima sličan status kao i „vlašćak“ u Bosni.

Prema odredbi 23.a. poljičkog statuta zabranjeno je kmetićima da pođu u rat s Turcima ili martolosima. Ukoliko bi rob ipak to napravio, mora biti uhvaćen i obješen. U drugom dijelu odredbe regulira se podjela njegove imovine. Ona je riješena na način da polovica imovine pripadne općini, dok drugi dio ide njegovom gospodaru. Navedenom odredbom zakonodavac je nastojao preventivno odvratiti prijestupnike u kršenju zakona.⁶²

Odredbom 23b. zabranjivalo se Poljičanima otimanja s Turcima ili martolosima, predaju ili polazak s njima, ukoliko bi isti to napravio kažnjavao se najstrožom kaznom. Dok njegova imovina pripada općini, izuzetno ako se radi o plemenitašu, onda pripada obitelji. Ako se radi o robu, onda se imovina dijeli na način da polovica njegove imovine pripada njegovom gospodaru, a ostatak općini.⁶³

Zakon o sužnjevima naslov je 82. odredbe, koji regulira situaciju kada rob pobjegne od svog gospodara kod kojeg je bio zarobljen, te bude uhvaćen od strane drugog gospodara.

---

⁶⁰ M. Pera, Poljički statut, Split, 1988, str. 165.

⁶¹ M. Pera, Isto, str. 166.

⁶² M. Pera, Isto, str. 423, odredba 23a. Zaključuje složno svi Poljičani i zapovjediše svoj plemenitoj vlasteli, i didićima, i kmetićima, i vlašćićima: Tko bi god pošao na vojnu s Turcima ili s martolosima, ako je didić ili vlasteličić, mora se uhvatiti i objesiti, sve pokretno pripada općini, a druga polovica njegovu gospodaru. Pod tim se misli da mora platiti glavom onaj tko u tome lično sudjeluje, a ostala čeljad ne mora platiti glavom.

S ovim gore napisanim složiše se i vlasteličić, i didić, i kmetić da za svakoga tko god načini taj prekršaj bude ista kazna – kako je gore napisano.

⁶³ M. Pera, Isto, str. 423, odredba 23b. Napokon, koji bi god Poljičanin, kakva mu drago roda, otimao s Turcima ili s martolosima, ili se predao Turcima ili svojevoljno pošao u Turke, taj mora prije svega platiti glavom, kako je gore rečeno, a imanje pripada općini. Ako ima plemenšćinu, ona pripada bližnjemu. Ako je kmetić, onda polovica njegova imanja pripada njegovu gospodaru, a ostalo općini.

Protokom vremena od jedne noći, rob pripada onome koji ga je kasnije uhvatio, ukoliko to želi. U drugom dijelu odredbe regulira se pokretna imovina, koju je rob uzeo od prvog gospodara. Tada je rob u obvezi vraćanja ne pripadajuće imovine ako se radi o Poljičanima. Ako se radi o tuđincu tada je kazna stroža.⁶⁴

U odredbi 89a. uređuje se situacija kada rob odlazi od svog gospodara. Tada on mora učiniti određene radnje u svrhu zaštite imovine. Odredbom se nalaže zatvaranje u dvorištu i kući sve što ima od imanja i živine ili ostale pokretne imovine, kao i imovine koju je stekao za vrijeme sadašnjeg gospodara. Tu imovinu mora ponuditi gospodaru, koji može uzeti cijelu ili dio imovine. U slučaju da mu gospodar ostavi cijelu imovinu ili jedan dio, poslije ne može tražiti od onoga što je poklonio.⁶⁵

Dok odredba 89b. regulira slučaj kada rob potajno ukrade imovinu od gospodara. Tada zakon dozvoljava da mu gospodar uzme cjelokupnu imovinu, a uz to ima pravo da ga kao nevjernika sveže.⁶⁶

Odredbom 89c. uređuje se bježanje roba od svoga gospodara. Odredbom se razlikuju dvije situacije: da li gospodar roba tjera ili on bježi bez razloga. Tada se različito ocjenjuje ovisno o čemu se radi. Na kraju odredbe dozvoljava se robu bježanje u slučaju nevolje.⁶⁷

U posljednjoj odredbi poljičkog statuta, koja regulira najamnike (robove) pod brojem 93. opisana je stara i nova odredba.

---

⁶⁴ M. Pera, Isto, str. 487. i 489, odredba 82. Među ostalim poljičkim zakonima postoji i zakon koji govori o sužnjevima: Kad koji sužanj slučajno pobjegne od svoga gospodara kod kojega je bio zarobljen, te ga, pošto pobjegne, ponovo uhvati drugi, - kad prođe jedna noć, taj sužanj pripada onome koji ga je kasnije uhvatio, ukoliko je to njegova volja. Ako je taj sužanj odnio neke stvari onome koji ga je prije zarobio, mora mu te stvari vratiti. To vrijedi kad se radi o Poljičanima; ako se radi o tuđincu, mnogo je strože.

⁶⁵ M. Pera, Isto, str. 493, odredba 89a. Kad kmetić kani otići od gospodara, onda najprije mora zatvoriti u svom dvorištu i kući sve što ima od imanja i živine ili od ostale pokretne imovine, a uz to i baštine ako ima koju je pod njim stekao, - te našavši se ranije spomenutoga dana na skupnom zboru, složno i jednodušno zaključiše i uzakoniše ovako i na ovaj način: čvrsto i postojano prihvatise i složise se s tim da bude sloga, i mir, i bratstvo, i jedinstvo, kako je uvijek bilo, a to znači – kad se radi o općoj stvari, mora pozvati svoga gospodara i reći mu: „Gospodine, to je sve božje i tvoje, na volju ti što god ostaviti, na volju ti ne ostaviti“. Urativši tako, ako mu gospodar što uzme, slobodno mu je – ili sve, ili jedan dio. Međutim, ako mu ondje što pokloni, onda mu poslije više ne može uzimati ništa od onoga što mu je god jednom poklonio.

⁶⁶ M. Pera, Isto, str.493, odredba 89b. Ako potajno ukrade, onda mu gospodar kad god ga stigne može sve uzeti, a njega kao nevjernika svezati.

⁶⁷ M. Pera, Isto, str. 495, odredba 89c. Napokon i na kraju, mora se vidjeti i razabrati da li gospodar kmeta tjera, ili on od gospodara bježi bez uzroka: to se mora različito ocijeniti. Slobodno je čovjeku od zla bježati ako može.

Tako prema starom zakonu tko uzme roba (najamnika) bilo koje vrste, za bilo kakvu plaću ili za bilo koji posao, na godinu dana ili manje, ili na više, nije dužan platiti ako rob (najamnik) ode od gospodara ne ispunivši svoj rad i bez opravdanog razloga. U drugom dijelu odredbe navodi se slučaj kada gospodar bez razloga otjera prije ispunjenja roka, tada mu plaća punu najamninu.

Po novom i blažem zakonu, razlikuje se situacija ako najamnik ostane neko vrijeme, a ne napravi nikakvu štetu, ima pravo zahtijevati od gospodara i onaj dio najamnine koliko je vremena ostalo.

Drugi dio predviđa slučajeve kada gospodar želi napraviti isplatu sa svojim najamnikom, može ga otpustiti pod uvjetom da mu plati onoliko koliko je kod njega ostao. Pri tom svaka strana ostaje slobodna.

Na samom kraju odredbe upozorava se da treba voditi računa o godišnjem dobu: zimi je teže za hranu nego ljeti, dok je ljeti rad vredniji nego zimi.⁶⁸

Hvarski statut

Robovi u hvarskom statutu navedeni su u odredbi 33. O kažnjavanju osobe niskoga društvenog položaja koja nekoga povrijedi. Tu se radi o robu ili osobi niskog društvenog položaja koja uvrijedi ili povrijedi osobu višeg društvenog položaja ili vrijednu osobu. Tada knez i suci imaju ovlaštenje kažnjavati prijestupnike strože od onoga što je statutom propisano. Kazne su najčešće bile novčane, a u slučaju ne mogućnosti plaćanja, predviđena je druga prikladnija kazna vodeći računa o interesima osobe koja je uvrijeđena ili povrijeđena i o osobi koja se kažnjava.⁶⁹

---

⁶⁸ M. Pera, Isto, str. 497, odredba 93. O najamniku

Tko uzme najamnika bilo koje vrste, za bilo kakvu plaću ili za bilo koji posao, na godinu dana ili na manje, ili na više, stari zakon zahtijeva da mu gospodar ništa ne plati ako najamnik ode od gospodara ne ispunivši svoje vrijeme, a bez nekoga opravdanog razloga. Međutim, ako ga gospodar bez pravoga razloga otjera prije ispunjenoga roka, mora mu platiti punu najamninu.

To je bio stari zakon. Ali sada Poljica priuzakoniše blaži zakon: ako najamnik ostane neko vrijeme, a ne napravi nikakvo zlo ili štetu, može tražiti od gospodara onaj dio najamnine koliko je vremena ostao te otići lijepo se oprostivši. A ako bi gospodar, isto tako, ushrio u koje god vrijeme napraviti račun sa svojim najamnikom, može ga otpustiti plativši mu onoliko koliko je kod njega ostao. A to stoga da svatko bude slobodan. Međutim, treba voditi računa o godišnjem dobu; jer je zimi teže za hranu nego ljeti; a ljeti je rad vredniji nego zimi.

⁶⁹ A. Cvitanić, Hvarski statut, Split, 1991, str. 136, knjiga treća, odredba 33. O kažnjavanju osobe niskoga društvenog položaja koja (nekoga) povrijedi

Isto tako naređujemo da, od sada unaprijed, ako bi neka osoba niskog društvenog položaja uvrijedila ili povrijedila kojeg plemenitog čovjeka ili ženu ili koju drugu vrijednu osobu, gospodin knez i njegovi suci budu ovlašteni kažnjavati takve koji to urade teže od onoga što je statutom propisano i odrediti im težu

Statut grada Trogira

U statutu grada Trogira nekoliko odredbi regulira problematiku ropstva.

U knjizi prvoj odredba 44. statuta grada Trogira s naslovom o onima koji ne mogu biti svjedoci zbog srodstva zabranjuje dovođenje ili stavljanje za svjedoke pojedinih kategorija osoba, među kojima je naveden i rob (sluga).⁷⁰

Knjiga druga u 9. odredbi predviđa slučaj kada neka osoba išiba tuđeg roba ili ropkinju, a pri tome ih ne rani oružjem, dužni su platiti određenu novčanu kaznu komuni. U drugom dijelu odredbe opisan je slučaj kada dođe do povreda roba ili ropkinje uslijed šibanja, tada je počinitelj dužan plaćati njihovom gospodaru svaki dan dok ne ozdrave u visini koje odredi nadležna vlast.⁷¹

Treća knjiga u 52. odredbi regulira kupovinu robova ili ropkinja u doživotno ropstvo samo uz notarsku ispravu. U protivnom bez navedene isprave rob ili ropkinja mogu pokrenuti parnicu i sud će tada stati na stranu robova, a ne kupca.⁷²

ZAKLJUČAK

Bilalamin zakonik regulira problematiku ropstva u 13. odredbi. Zalog regulira 15 odredba. Bespravno oduzimanje roba regulirano je u odredbama 22. i 23. Odredbe 29. do 35. regulirale su područje obiteljskog prava, od odnosa između muža i žene do usvajanja

---

kaznu (u novcu), a ako ne bi mogli platiti, odrediti im neku drugu kaznu koja im bude izgledala (prikladnom) vodeći računa o osobi kojoj je uvreda nanescena ili (povreda) počinjena i osobi koja (ju) je izrekla odnosno učinila.

⁷⁰ M. Berket i dr., Statut grada Trogira, Split, 1988, str. 28, odredba 44. O onima koji ne mogu biti svjedoci zbog srodstva

Zatim hoćemo da nitko ne može za sebe, odnosno radi svoje koristi dovesti ili staviti za svjedoka svog sina, unuka (sinovca) i nećaka, tj. sina svog sina ili kćeri ili brata ili sestre, a isto tako niti krvnog srodnika slično tome do trećeg stupnja, niti čijeg slugu, a također oni koji ne mogu sudjelovati u (donošenju) odluke, ne mogu biti svjedoci (u tim sporovima).

⁷¹ M. Berket i dr., Isto, str. 72-73, knjiga druga, odredba 9. O kažnjavanju onoga koji šiba slugu ili sluškinje

Ako tko išiba tuđeg slugu ili sluškinju, a ne rani ih mačem ili nožem, neka kao globu plati komuni tri libre malih (denara). A ako od tog šibanja sluga ili sluškinja budu povrijeđeni, neka plati njihovom gospodaru odnosno vlasniku za svaki dan dok ne ozdravi onoliko koliko kurija odredi.

⁷² M. Berket i dr., Isto, str. 151, knjiga treća, odredba 52. Neka se sluga ili sluškinja kupuju uz notarsku ispravu

Određujemo da onaj koji bude htio ovdje u gradu kupiti slugu ili sluškinju u doživotno ropstvo, mora kupiti njega ili nju uz notarsku ispravu. I tko ne bude imao ispravu, a taj sluga ili sluškinja budu htjeli pred kurijom pokrenuti parnicu želeći se izvući iz ropstva, neka se vjeruje slugi ili sluškinji, a kupcu se ne smije nikako vjerovati.

djeteta. Dok odredbe 49. i 50. uređuju područje pronalaska otegotog roba. Obilježavanje robova propisano je odredbama 51. i 52. Dok je odredba 55. uređivala područje kaznenog prava, tj. ozljeđivanje roba.

Hamurabijev zakonik u 32 odredbe detaljno propisuje situacije u kojima se robovi mogu naći. Tako se u odredbi 7. i 278. do 282. uređuje kupovina roba. Bijeg robova uređen je odredbama 15., 16., i 20. U odredbi 17. i 18. propisano je vraćanje roba. Dok 19. odredba uređuje prisvajanje roba. 32. odredba uređuje otkup roba. Smrt roba propisuju odredbe 116. i 231. Obiteljsko pravo robova reguliraju odredbe 117., 118., 175., 176., 176.a., i 213. U 119., 133., 134. i 135. odredbi uređuje se područje predaje ili odvođenja robinje u ropstvo. Ozljeđivanje roba regulirano je u više odredbi i to: 199., 205., 214. i 252. Dvije odredbe uređivale su područje liječenja roba. Dok su uklanjanje obilježja roba regulirale odredbe 226. i 227.

U Bibliji, knjiga Izlaska u odredbi 21.16. uređuje nastanak roba. Odredbe 21.20., 21.21. i 21.32. uređuju ozljede roba, dok u odredbama 21.5. i 6. regulira se duljina trajanja ropstva.

Zakonik XII ploča regulira u odredbi 2. kazneno djelo krađe koju počini rob. U 13. odredbi regulira se tjelesna povreda. Ubojstvo roba regulirano je s obzirom na visinu kazne.

Robovi u Zakoniku o izbacivanju (tereta) - Lex Rhodia de iactu opisani su u dvije odredbe. Prva odredba pod brojem 14.2.2.2. regulira naknadu štete, dok odredba 14.2.2.5. uređuje smrt roba.

Rimsko pravo propisalo je velike ovlasti vlasnika roba, koji je odlučivao o njegovom životu i smrti. Robovi su smatrani stvarima, tj. nisu bili subjekti prava. Robovi su radili teške fizičke poslove u Rimu, a poznati su i načini po kojima pravnim aktom prestaje ropstvo.

Srednjovjekovni statuti istočnog Jadrana navedeni u ovom radu i to Poljički statut, Hvarski statut i statut grada Trogira u svojim odredbama reguliraju problematiku robova.

Tako Poljički statut opisuje robove u 58. odredbi kao zavisne seljake bez zemlje na tuđem posjedu. Isto tako odredbe 23a. i 23b. zabranjuju robovima ratovanje ili pridruživanje Turcima ili martolosima, kao i podjelu njihove imovine u slučaju da prekrše zakon. U odredbi 82. regulira se bježanje robova od svog gospodara i oduzimanje pokretne imovine koja mu neovlašteno pripada. U odredbi 89a. uređuje se situacija kada rob odlazi od svog gospodara. Dok odredba 89b. regulira slučaj kada rob potajno ukrade imovinu od gospodara. Odredba 89c. uređuje bježanje roba od svoga gospodara. Posljednja odredba pod brojem 93. regulira uzimanje robova na rad prema starom i novom zakonu i pravi razliku između rada ljeti i zimi.

Robovi u hvarskom statutu navedeni su u odredbi 33. koja regulira kažnjavanje osobe niskoga društvenog položaja koja (nekoga) povrijedi.

U statutu grada Trogira nekoliko odredbi regulira problematiku ropstva. U knjizi prvoj odredba 44. uređuje problematiku svjedočenja svjedoka zbog srodstva te zabranjuje dovođenje ili stavljanje za svjedoke pojedine kategorije osoba, među kojima je naveden i rob.

Knjiga druga u 9. odredbi predviđa slučaj kada neka osoba išiba tuđeg roba ili ropkinju, a pri tome ih ne rani oružjem, tada imaju dužnost plaćanja određene novčane kazne komuni. Treća knjiga u 52. odredbi regulira kupovinu robova ili ropkinja u doživotno ropstvo samo uz notarsku ispravu, u protivnom takvo ropstvo nije na zakonu utemeljeno.

Iz navedenog je vidljivo da su robovi bili važna kategorija u svakodnevnom životu stanovništva od staroga vijeka, srednjega vijeka pa do naših dana. Da je problematika robova važna kategorija svjedoče i zakonici obrađeni u ovom radu koji su češće regulirali prava vlasnika robova i njihove obveze, a manje prava samih robova. Iako ima i primjera zakonskih odredbi koje su vodile računa o pravima robova takvih je znatno manje. Današnji zakonici strogo osuđuju postojanje robova i ropstva te pravo ima glavnu ulogu zaštite robova.

LITERATURA

1. *Aristotelov Ustav atenski*, priredio i preveo Niko Majnarić, Zagreb, 1948.
2. Berket, Marin – Cvitanić, Antun – Gligo, Vedran, Statut grada Trogira, Split, 1988.
3. *Biblija*, Zagreb, 1968.
4. Cvitanić, Antun, *Hvarski statut*, Split, 1991.
5. *Demostenovi izabrani govori*, priredio i preveo Stjepan Senc, Split, 1981.
6. Horvat, Marijan, *Rimsko pravo*, knj. 1.-2, Zagreb, 1952.-1953.
7. Horvat, Marijan, *Rimsko pravo*, Zagreb, 2007.
8. Hribar, Aleksandar, Pregled razvitka pomorskog prava, *Pomorski zbornik*, 3., (1965.), str. 463.-538.
9. Jasić, Stojan, *Zakoni starog i srednjeg vijeka*, Beograd, 1968.
10. Kurtović, Šefko, *Hrestomatija opće povijesti prava i države*, knj. I., Zagreb, 1999.
11. Kurtović, Šefko, *Opća historija prava i države*, knj. I., Zagreb, 1994.
12. Margetić, Lujo, *Antika i srednji vijek*, Zagreb, 1995.
13. Margetić, Lujo, *Opća historija prava i države*, Rijeka, 1997.
14. Mommsen, Theodor - Krüger, Paul, *Corpus Iuris Civilis*, Hildesheim, 1988.
15. Pera, Miroslav, Poljički statut, Split, 1988.
16. Romac, Ante, *Institucije. Justinijan*, Zagreb, 1994.
17. Romac, Ante, *Izvori rimskog prava. Latinski tekstovi s prijevodom*, Zagreb, 1973.
18. Romac, Ante, *Zakonik dvanaest ploča*, Zagreb, 1994.
19. Romac, Ante, *Rimsko pravo*, Zagreb, 2007.

20. Smodlaka-Kotur, Antonija, Privatnopravni položaj oslobođenika u Saloni, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, 30/1., (1993.), str. 133.-143.
21. Smodlaka-Kotur, Antonija, Dioklecijan i rimsko privatno pravo, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 22/1., (2001.), str. 395.-423.
22. Višić, Marko, *Zakonici drevne Mesopotamije*, Sarajevo, 1989.

Zlatko Đukić